

unicef

Crna Gora
Ministarstvo prosvjete

IROP – PVO, OŠ, SŠ, RC

Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019-2025

Opšti cilj: Đeci sa posebnim obrazovnim potrebama obezbijediti dostupno, pristupačno i kvalitetno inkluzivno obrazovanje na svim nivoima.

Vodeće načelo: Promocija, zaštita, osiguranje punog i ravnopravnog učešća sve dece sa posebnim obrazovnim potrebama u inkluzivnom obrazovanju bez diskriminacije, isključivanja i na osnovu jednakosti sa drugima.

Konvencija o pravima OSI, Rezolucije, strategije, standardi i direktive EU, SE

Zadatak 3 - Podržati i unapređivati kvalitet inkluzivnog obrazovanja kroz jačanje školskih politika, kulture i prakse

Individualizacija - nastavni ciljevi, sadržaji, metode, uslovi, ocjenjivanje i vrednovanje prilagođavaju se kako bi se iskoristio i do maksimuma ispunio potencijal svakog učenika

Evaluacija izrade i primjene IROP, njegovo unaprijeđenje i primjena

Sprovedena analiza procjene efikasnosti i unaprijeđen IROP-a u skladu sa modelom ljudskih prava: broj obuka i obučenih za primjenu unaprijeđenog IROP-a

Polazište u dokazima istraživanjima

Intervju – donosioci odluka, stručni kadar škola, NVO – 11; Fokus grupa s učenicima sa i bez smetnji u razvoju – 8; Fokus grupa s roditeljima djece sa smetnjama u razvoju – 18; On-line upitnik – nastavnici – 140; Istraživanje javnog mnjenja – 1055.

Đeca - da imaju mogućnosti integrisanja, druženja, socijalizacije. Nastavu da bude modernija, aktivnija, zanimljivija, da se više vremena provodi u školi, da čas traje duže.

Roditelji – školske inkluzivne projektne akcije, vannastavne aktivnosti, pedagozi i psiholozi - smjernice za rad sa decom, socijalizacijski, mentalni, emocionalni i nastavni dio, platforme, aplikacije, nastavni materijal dodatni alat.

Donosioci odluka, implementatori, praktičari - uvezati procjenu aktuelnog funkcionisanja učenika sa ciljevima i aktivnostima, uloga nastavnika, službe jasnija, očiglednija, uključiti AAC, AT, individualizovani materijal, didaktička sredstva.

Nastavnici - da se jednostavnije definišu ciljevi, predvide i preciziraju specijalizovane metode, nastavni materijal, oprema i tehnologija, da sadrži vannastavne i socijalizacijske ciljeve koji podstiču učešće.

Javno mnjenje - da bude više timski postavljen, uvesti praćenje izrade i primjene, upotrebu AAC i AT, ponuditi usluge psiho-socijalne podrške.

IROP - PVO

Uprava ustanove formira tim za izradu i praćenje IROP-a, vodi računa o ispunjenju preporuka koje komisije upućuju i one dobijene kao dio mjera rane intervencije. Takođe, obezbjeđuje, kada je dostupna u zajednici, saradnju kroz program dodatne stručne podrške.

Vaspitači učestvuju u izradi i sprovode IROP kroz redovne vaspitno-obrazovne, vršnjačke i kompleksne tipove aktivnosti. Analiziraju, individualizuju i prilagođavaju ciljeve za osnovna područja aktivnosti, ali i za specifične aktivnosti. Pripremaju individualizovani radni materijal, prate trenutni nivo postignuća i razvojni status djeteta, daju instrukcije i materijal za rad asistentu, u zajednici vršnjaka dalje dijete vode ka praktičnim vještinama sugerisanim u programu rane intervencije.

Stručna služba učestvuje u izradi IROP-a, na osnovu instrukcija programa rane intervencije, sugerišu načine, metode, pristupe, postupke, tehnike za individualizaciju i prilagođavanje ciljeva u područjima aktivnosti. Sprovodi podršku i prati djetetova razvojna postignuća. Savjetuje i po procjeni potreba tematski edukuje vaspitače i roditelje; pomaže u izradi vaspitno-obrazovnog materijala; određuje i prati rad asistenata i sl. Prati i primjenjuje u sopstvenom i radu u grupi preporuke iz programa rane intervencije ili plana rada kroz dodatnu stručnu podršku.

Roditelji/staratelji raspolažu znanjem i iskustvom koje je dragocjeno pri izradi djelotvornog programa rada u školi. Roditelji/staratelji treba da ukažu na načine komuniciranja i upravljanja djetetovim ponašanjem tokom boravka u predškolskoj ustanovi.

Opšti podaci o detetu	Ime i prezime, uzrast	
	Smetnja/teškoća u razvoju deteta i ključne preporuke komisije i programa rane intervencije	
	Vaspitno-obrazovna ustanova/jedinica, grupa, vaspitač/ica	
	Period realizacije	
	Roditelji/staratelji	
Opis funkcionisanja i potreba deteta - Vaspitno-obrazovne karakteristike, mogućnosti, postignuća	Saznajne sposobnosti (pamćenje, mišljenje i učenje)	
	Komunikacija	
	Interakcija, socijalizacija, igra	
	Razvoj govora i jezika	
	Razvoj motoričkih sposobnosti	
	Grafo-motorika	
	Upravljanje ponašanjem, emocijama	
	Briga o sebi	
	Pomagala, prilagođavanje	
Instrukcije za rad u JPU na osnovu prepoznatih potreba deteta za dalji rad i podršku u vrtiću i grupi	Definisanje razvojne oblasti za rad u JPU	
	Cilj za oblast razvoja u kojoj je detetu potrebna podrška određen na osnovu procjene trenutnog funkcionisanja i potreba deteta (usaglašavajući sa preporukama rane intervencije ili plana rada kroz dodatnu stručnu podršku)	
	Područja aktivnosti kroz koja će se cilj realizovati	
	Konkretizacija praktičnih aktivnosti u grupi, s dinamikom sprovođenja (zaduženi vaspitač, opis uloga i zaduženja)	
	Prijedlog aktivnosti, postupaka za individualni rad s detetom u JPU, s dinamikom sprovođenja (zaduženi saradnik, opis uloga i zaduženja)	
Prijedlog aktivnosti, prilagođavanja, izrada i primjena materijala, AAC, AT (npr. C-board), za aktivnosti u grupi		
Definisanje uloge asistenta ukoliko je potrebna ova vrsta podrške		
Način i postupci kojima će se sprovesti praćenje, provjera i vrednovanje postignuća		

IROP - OŠ

Uprava škole formira tim za izradu i praćenje IROP-a, vodi računa o ispunjenju preporuka koje komisije upućuju (prilagođavanje prostora, izrada i nabavka didaktičkih sredstava, pomagala, i sl), u odnosu na vannastavne sadržaje, tranziciju. Takođe, obezbjeđuje, kada je dostupna u zajednici, saradnju kroz program dodatne stručne podrške.

Nastavnici (razredne nastave, odjeljenjski starješina, predmetni nastavnici) učestvuju u izradi i sprovode IROP kroz redovnu nastavu, vršnjačke i vannastavne aktivnosti; pripremaju individualizovanog radnog materijala, evaluiraju ili procjenjuju znanje (redovna i eksterna), daju instrukcije i materijal za rad asistentu, osmišljavaju i sprovode inkluzivne vršnjačke, vannastavne i tranzicione aktivnosti.

Stručna služba učestvuje u izradi IROP-a, sprovodi individualnu i podršku za učenika u odjeljenju; savjetuje nastavnike i roditelje; pomaže u izradi nastavnog i materijala za provjeru znanja; određuje i prati rad asistenata i sl., neposredno radi s učenicom; pruža konsultacije i instrukcije roditeljima, nastavnicima, asistentu; osmišljava didaktički, nastavni i materijal za provjeru znanja, osmišljava i sprovodi inkluzivne vršnjačke, vannastavne i tranzicione aktivnosti (razredna-predmetna nastava, prelazak u srednju školu), koje se tiču podrške za pubertet i adolescenciju. Prati dodatnu stručnu podršku.

Roditelji/staratelji raspolažu znanjem i iskustvom koje je dragocjeno pri izradi djelotvornog programa rada u školi. Roditelji/staratelji treba da ukažu na načine komuniciranja i upravljanja učeničkim ponašanjem tokom boravka u školi.

Opšti podaci o učeniku/učenici	Učenik/učenica					
	Škola, razred i odjeljenje					
	Smetnja/teškoća u razvoju učenika/učenice i ključne preporuke komisije za usmjeravanje					
Opis trenutnog funkcionisanja i potreba učenika/učenice u odnosu na koje će se postaviti razvojni i obrazovni ciljevi i strategije rada za predviđeni vremenski period (fokus na očuvane potencijale)	Sposobnosti učenja (pažnja, pamćenje, čitanje, pisanje, računanje...)					
	Vještine komunikacije (potreba za komunikacijom, mogućnost, način i oblik)					
	Socio-emocionalne vještine (ponašanje, samostalnost, briga o sebi, interakcija, pravila rada, upravljanje emocijama i sl.)					
	Motoričke vještine (kretanje, ravnoteža, izdržljivost, orijentacija, motorika)					
	Senzorne sposobnosti - vid, sluh (opseg, prijem, obrada, reakcija)					
	Pomagala, prilagođavanje (AAC, AT, medicinsko-protektivne sprave i pomagala, oprema, namještaj, oznake, vizuelni, grafički, reljefni simboli, specijalizovana nastavna i didaktička sredstva, pribor za rad i učenje, format...).					
Ciljevi i strategije rada s učenikom/učenicom						
Naziv nastavnog predmeta:						
Cilj predmetnog programa usaglašen sa sposobnostima i potrebama učenika	Konkretne aktivnosti / metode / oblici rada kojima se postiže postavljeni razvojni i obrazovni cilj	Načini prilagođavanja / (kada/u kojim nastavnim situacijama)	Prijedlog aktivnosti, podrške (individualno, u odjeljenju), postupaka za rad stručnih saradnika (ko, što, kada/koliko?)	Inkluzivne nastavne, uvršnjačke aktivnosti, dodatna stručna podrška	Uloga asistenta, ukoliko je potrebna ovakve vrste podrške (đe, ko, kada/koliko?)	Način praćenja, provjere i vrednovanja postignuća)

IROP - SŠ

U srednjem stručnom obrazovanju omogućava skraćivanje ili proširivanje sadržaja predmetnoga programa ili stručnog modula na sljedeći način: završetak kompletnog obrazovnog programa i sticanje kvalifikacije odgovarajućeg nivoa obrazovanja, završetak obrazovnog programa nižeg nivoa obrazovanja ukoliko je programom to definisano i sticanje kvalifikacije odgovarajućeg nivoa obrazovanja, završetak dijela obrazovnog programa (određenih predmeta/modula) i sticanje odgovarajuće stručne kvalifikacije definisane obrazovnim programom ili završetak dijela obrazovnog programa koji ne vodi sticanju stručne kvalifikacije ali predstavlja skup kompetencija iz standarda zanimanja na kojima se obrazovni program zasniva. Modularizacija omogućava postupno sticanje i priznavanje kvalifikacija. Ukoliko obrazovni program nije modularizovan, učenik/učenica se u skladu sa svojim mogućnostima može usmjeravati na završetak dijela obrazovnog programa, tj. osposobljavati za obavljanje određenih grupa poslova/ključnih poslova u okviru zanimanja.

IROP omogućava mijenjanje, prilagođavanje i individualizaciju metodike kojom se sadržaji realizuju, upotrebu alternativnih oblika komunikacije: znakovni jezik, Brajevo pismo, sistem za komunikaciju putem slika, specijalizovanih nastavnih i didaktičkih sredstava, opreme, pomagala, asistivne tehnologije i sl. Može se u toku godine mijenjati, prilagođavati u skladu sa napretkom i razvojem djeteta. Za učenike završnih razreda srednje škole kao dio individualnog razvojno-obrazovnog programa izrađuje se i sprovodi individualni tranzicioni plan 2 (ITP-2) čiji su ciljevi, mjere i aktivnosti usmjereni na prelazak na tržište rada, odnosno ITP-3 u smjeru orijentisanja ka fakultetu

Za pripremu, primjenu, praćenje i prilagođavanje programa škola odnosno resursni centar obrazuje stručni tim koji čine: nastavnici, stručni saradnici, uz učešće roditelja. *Uprava škole* formira tim za izradu i praćenje IROP-a, vodi računa o ispunjenju preporuka iz ITP-1 i rješenja o usmjeravanju (prilagođavanje prostora, nabavka didaktičkih sredstava, pomagala i sl), u odnosu na vannastavne sadržaje, praksu. *Nastavnici* učestvuju u izradi i sprovode IROP kroz nastavu (učionica, praksa), vršnjačke i vannastavne aktivnosti; pripremaju individualizovani radni materijal, za evaluaciju znanja (redovna i eksterna). *Stručna služba* učestvuje u izradi IROP-a, sprovodi podršku za učenika/učenicu; obučava, savjetuje nastavnike i roditelje; pomaže u izradi nastavnog i materijala za provjeru znanja, korišćenju AT, osmišljavanju i sprovođenju inkluzivnih vršnjačkih, vannastavnih i aktivnosti podrške za adolescenciju i sl. *Roditelji/staratelji* da ukažu na načine komuniciranja i upravljanja ponašanjem i učenjem tokom boravka u školi.

	b) Dio obrazovnog programa nižeg nivoa obrazovanja koji je dio obrazovnog programa						
	c) Dio obrazovnog programa koji vodi sticanju stručne kvalifikacije						
	d) Dio obrazovnog programa koji ne vodi sticanju stručne kvalifikacije						
	Broj rješenja o usmjeravanju:						
	Smetnja/teškoća u razvoju i ključne preporuke komisije za usmjeravanje i iz ITP						
Opis funkcionisanja i potreba učenika/učenicice	Sposobnosti učenja (pažnja, pamćenje, čitanje, pisanje, računanje, razumijevanje)						
	Vještine komunikacije (potreba za komunikacijom, mogućnost, način i oblik)						
	Socio-emocionalne vještine (ponašanje, samostalnost, interakcija, pravila rada, upravljanje emocijama i sl.)						
	Motoričke vještine (kretanje, ravnoteža, izdržljivost, orijentacija, motorika)						
	Senzorne sposobnosti - vid, sluh (opseg, prijem, obrada, reakcija)						
	Prilagođavanje (AAC, AT, medicinsko-protektivne sprave i pomagala, oprema, namještaj, oznake, vizuelni, grafički, reljefni simboli, nastavna i didaktička sredstva, pribor za rad i učenje, format...).						
Naziv nastavnog predmeta/modula:							
CILJEVI I STRATEGIJE RADA S UČENIKOM/UČENICOM							
Cilj nastavnog predmeta/modula							
Obrazovno-vaspitni ishod iz nastavnog predmeta/Ishod učenja iz modula za koji se učenik/učenica osposobljava:							
Ishodi učenja iz nastavnog predmeta	Aktivnosti / metode / oblici rada kojima se dostiže obrazovno-vaspitni ishod učenja	Nastavne situacije kojima je potrebno prilagođavanje obrazovno-vaspitnih ishoda/ishoda učenja	Načini na koje se vrši proces praćenja i provjere vrednovanja postignuća učenika	Praktična nastava/obrazovanje sa dinamikom sprovođenja usaglašena sa potrebama učenika/učenicice	Aktivnosti i podrška koju stručni saradnici i dr. pružaju učeniku/učenicici	Vannastavne, slobodne i vršnjačke aktivnosti u kojima učenik/učenica učestvuje individualno, u paru i u grupi	Obim i dinamika podrške koju asistent u nastavi

IROP - RC

Uprava formira tim za izradu i praćenje IROP-a, vodi računa o ispunjenju preporuka koje komisije upućuju (prilagođavanje prostora, izrada, nabavka didaktičkih sredstava, pomagala, individualizacija, razmjena informacija, saradnja, korelacija i sl).

Nastavnici, defektolozi učestvuju u izradi i sprovode IROP kroz redovne vaspitno-obrazovne i specifične aktivnosti, vršnjačke i kompleksne tipove aktivnosti. Analiziraju, individualizuju i prilagođavaju ciljeve za osnovna područja, i specifične aktivnosti. Pripremaju individualizovani radni materijal, prate trenutni nivo postignuća i razvojni status djeteta, koreliraju, usaglašavaju pristupe, instrukcije i materijal.

Stručna služba učestvuje u izradi IROP-a, na osnovu procjene sugerišu načine, metode, pristupe, postupke, tehnike za individualizaciju i prilagođavanje ciljeva za dijete u osnovnim područjima aktivnosti. Sprovodi podršku za dijete i prati razvojna postignuća.

Roditelji/ staratelji raspolažu znanjem i iskustvom koje je dragocjeno pri izradi djelotvornog programa rada. Treba da ukažu na načine komuniciranja i upravljanja ponašanjem tokom boravka za dijete. *Nastavnici, defektolozi, stručna služba* po procjeni potreba ih savjetuju, tematski edukuju, osmišljavaju materijal za rad kod kuće.

Opšti podaci o učeniku/učenici	Učenik/učenica				
	Resursni centar, nivo, grupa, odjeljenje				
	Smetnja/teškoća u razvoju učenika/učenice i ključne preporuke komisije za usmjeravanje				
Opis trenutnog funkcionisanja i potreba učenika/učenice	Kognitivne vještine (pažnja, pamćenje, način učenja...)				
	Vještine komunikacije (potreba, način, oblici, mogućnosti)				
	Socijalne vještine (igra, samostalnost, samozbrinjavanje, interakcija, socijalizacija, i sl.)				
	Senzorne vještine (prijem, obrada, odgovor na stimulus)				
	Motoričke vještine (kretanje, fina i krupna motorika)				
	Upravljanje emocijama, ponašanjem				
Pomagala, prilagođavanje (AAC, AT					
Ciljevi i strategije rada s učenikom/učenicom					
Cilj za obrazovno-vaspitno područje određen na osnovu trenutnog funkcionisanja i potreba	Konkretne aktivnosti / postupci / metode / oblike rada, alternativne oblike komunikacije i kojima se postiže postavljeni cilj	Prijedlog prilagođavanja, izrada i primjena materijala, AAC, AT, aplikacije (npr. C-board), za aktivnosti u odjeljenju/grupi	Prijedlog aktivnosti, podrške (individualno, u odjeljenju), postupaka za rad stručnih saradnika (ko, što, kada/koliko?)	Konkretizacija za inkluzivne nastavne, vršnjačke aktivnosti	Način praćenja, provjere i vrednovanja postignuća